

A Bartók Világverseny margójára

Fekete Gyula kockázatvállalásról, versenyről, a zeneélet felelősségéről

Nem rosszabb a magyar kortárs zene helyzete, mint máshol a világban – vélekedik Fekete Gyula zeneszerző, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorhelyettese, hozzátéve azt is, mindenütt gondot jelent, hogy keveset játsszák az új darabokat. A kortárs zenei piac világszerte egyre szűkül, nálunk azonban ez azzal is fenyeget, hogy a mostani korszak szimfonikus zenei lenyomat nélkül marad, s ez hiányozni fog a zenetörténetből... A Magyar Zeneszerzők Egyesületének elnökségi tagjával a nagy érdeklődést kiváltó Bartók Világverseny és Fesztivál első zeneszerzői megmérettetése kapcsán a fiatal, kortárs zeneszerzők helyzetéről, a zeneélet felelősségéről, a kockázatvállalás fontosságáról, valamint a külföldi és hazai, követendő példákról beszélgettünk.

I Kinek az ötlete volt, hogy a muzikusok mellett az ifjú komponistáknak is versenyt hirdessen a Zeneakadémia?

– A rektorasszony, dr. Vigh Andrea javasolta, hogy most, amikor már megszűnt Bartók Béla műveinek jogdíj- és engedélykötelezettsége, és óriási az érdeklődés a zeneszerző iránt a világban, hívjunk életre egy rangos versenyfolyamot, amely bemutatja a művész sokoldalúságát, de emellett nevét egyértelműen Magyarországhoz, a Zeneakadémiához köti. Hiszen iskolánk volt az alma matere, itt tanított, itt adta legutolsó koncertjét. Bartók zenekari darabjain felül legjelentősebb műveit zongorára, vonósnégyesre és hegedűre komponálta, így két évente ezekben a kategóriákban mérhetik össze a legígéretesebb ifjú művészek tudásukat. Természetesen Bartók zeneszerzői éne előtt tisztelegve, az ifjú, 40 évnél fiatalabb komponistáknak is versenyt hirdetünk, s az általuk alkotott műveket az éppen aktuális hangszeres versenyen mutatják be a jelentkezők. Így a legelső zeneszerzői megmérettetésre zongoradarabokat vártunk, hiszen terveink szerint 2019 őszén a pianisták mérik össze tehetségüket Budapesten. Nagy érdeklődés kíséri a versenyt. Nyár végéig kellett beküldeni a pályaműveket, és összesen 214 darab érkezett külföldről és itthonról egyaránt. Ezek közül a legjobbak bekerülnek a következő évi verseny programjába, kötelező darabként. A győztes alkotások egyébként ezt megelőzően is felhangzanak, a november 25-i, díjkiosztó gálakoncerten, három zongoraművész: Balázs János, Fülei Balázs és Várjon Dénes előadásában. Bízunk benne, hogy ezt a különleges és rangos versenysorozatot valóban lehetőségünk lesz rendszeresen megrendezni, s egyre nagyobb nemzetközi érdeklődés kíséri majd.

I Ön a verseny idej fordulójának a művészeti vezetője és a zsűrinek is tagja. Milyen szempontok alapján döntenek az alkotásokról?

– Rangos grémiumot állítottunk össze, örülünk, hogy Thomas Adès is vállalta a felkérést, s mellette Chaya Chernowin izraeli és Unsuk Chin koreai születésű, Németországban élő zeneszerzőnőt is megtalálni a zsűriben. Olyan zongoraműveket várunk, amelyeknél nemcsak a kompozíció lényeges, hanem ezek alapján majd

jövőre, a zongorista bírálóbizottság is meg tudja ítélni a versenyzők zongoratudását. A mi grémiumunknak is van egyébként pianista tagja, a kiváló Andrej Korobejnyikov, így ő az előadó szempontjából is értékelni tudja a darabokat.

■ *Nagyon jó, hogy nemcsak megszületnek, hanem azonnal fel is hangoznak a művek, megismerheti az újdonságokat a publikum, ráadásul különböző előadásokban...*

– Sőt, kettőt kiad közülük az Editio Musica is. Bár a mostani tervek szerint csak a legjobb három kap díjat, de hat kompozíció hangzik el a gálán. Valóban jó lehetőség a fiataloknak, hogy ne csak az íróasztal fióknak komponáljanak, hanem be is tudják mutatni közönség előtt, tehetséges zenészekkel a műveiket. A versenynek híre ment a világban, ezt tükrözte a jelentkezők nagy száma is, s bízom benne, hogy izgalmas, értekes darabok közül válogathatunk... Ha valaki netán megírja most az új Allegro Barbarót, már érdemes volt életre hívni ezt a megmérettetést.

■ *Talán ez a kezdeményezés is segít abban, hogy gyakrabban hangozzanak fel kortárs kompozíciók...*

– A mai magyar helyzet olyan, mint máshol is a világban. Nem rosszabb. Máshol is gondot jelent, hogy a zenekarok ritkán játszanak kortárs műveket.

■ *A Berliini Filharmonikusok minden koncertjükön előadnak egy modern, mai darabot...*

– Vannak együttesek, amelyek bevállalásabbak. Új, kortárs kompozíciót előadni ugyanis minden társulat részéről vállalás, hiszen a szimfonikus zenekarok régi zenét játszanak, s ma már a régi zene kategóriájába tartozik a XX. század is. Bartók is régi zene. Baj az, hogy semmi nem ösztönzi az együtteseket arra, hogy kockázatot vállaljanak, hogy rendszeresen adjanak elő új szerzeményeket. Jó volna, ha az állam is igyekezne a saját eszközeivel hatni e téren. Ha ugyanis nem születnek szimfonikus zenekari művek – mert a szerzők tudják, ezek a darabok nem fognak felhangzani – akkor ez az időszak fájón hiányzik majd a magyar zenetörténetből. Nincsenek ilyen darabok, mert a fiatal komponisták csak akkor írnak, ha kapnak felkérést, vagy ha tudják, a mű egy vagy két éven belül felhangzik. Bizonytalanra nem kezdenek neki a nagy szimfonikus szerzeményeknek...

■ *Azért rendelnek a hazai együttesek is új műveket.*

– Akadnak ilyen társulatok, de kevesen. Közéjük tartozik például a Dohnányi Zenekar. Ők élen járnak a kortárs zene bemutatásában, s nagyon példamutató az új kezdeményezésük is. Nyugati mintát követve ugyanis rezidens zeneszerzőként felvették a társulatba Gyöngyösi Leventét. Az a feladata, hogy műveket komponáljon a társulatnak, s kortárs zenét válogasson, ajánljon az együttesnek. Jó lenne, ha mások is követnék ezt az utat!

Megértem, hogy a zenekarok sokszor biztonsági műsorokat állítanak össze a jegy- és a bérleteladás érdekében, nem mernek kockáztatni, pedig közös felelősségünk is a magyar zene ügye, új magyar művek születése és a közönségnevelés. Bár nem szeretem ezt a szót, mert azt tapasztalom, hogy a publikum nem szereti, ha nevelik...

■ *Az együttesek pedig azt kérdezhetik, hogy miért nincsenek olyan új művek, amelyek valóban magukkal ragadják a közönséget, s azt érzik, nem vállalnak velük kockázatot...*

– A semmiből nem születik meg a remekmű. Építkezni kell, először egy-egy rövidebb darabbal, s annak tapasztalatai alapján készülhet el a nagyobb alkotás. Még Mahlerék sem tudták, hogy mi fog tetszeni a publikumnak. De ő például – vagy akár csak Strauss vagy Wagner –, állandóan játszotta saját korában az új műveit, s leiszúrte ezek tanulságait. Erre lenne szüksége a fiataloknak is. Ne felejtjük el, Bartók Kékszakkállúja kudarc volt annak idején, hét évvel a keletkezése után mutatták csak be. Nem is írt többet operát. Mi lett volna, ha játszószák a művét, ha sikert arat, s ezért komponál még egyet?! Tanulni, tapasztalatot kell szereznie a fiataloknak, s ehhez arra van szükség, hogy felhangozzanak a darabjaik.

■ *A Zeneakadémia zeneszerző szakán nincs lehetőség szimfonikus műveket íratni a növendékekkel?*

– A Zeneakadémia mint oktatási intézmény annyit tud vállalni, hogy a zenekari diplomadarabokat előadta. Ez még mindig több, mint amit nagyhírű társintézményeink vállalni szoktak a világban. Úgy vélem, a fiatal komponisták diploma utáni műveiknek bemutatása már a professzionális együttesek feladata. De persze egy új mű nagyon nagy energiabefektetést igényel, a zenekarok így sokkal szívesebben játszanak Beethovent, Mahlert...

■ *A tanítványai is aszerint választják ki, hogy min dolgoznak, hogy mely alkotásuk hangozhatnak fel előbb?*

– Így igaz. Ezért komponálnak kamaradarabokat, olyan műveket, amelyet műsorra tűz egy-egy zenész barátjuk. Sokan választják az alkalmazott zeneszerzői szakot, hiszen akár otthon is dolgozhatnak a számítógépen, aztán felteszik az internetre a kész művet, és az máris él... Koncerthez előadókra van szükség, akiket ki is kell fizetni... Mi a Zeneakadémián addig visszük a növendékeinket, amíg csak tudjuk, biztosítjuk számukra a pódiumot, a hangversenyeket, a darabok bemutatását, a hallgatóságot. A diplomát követően azonban nagy úr keletkezik. A fiatalok nem jutnak lehetőséghez, sokan fel is adják ezt a hivatást. A hazai zenei közeg felelőssége lenne, hogy ezeket a fiatalokat lehetőséghez juttassa, megtartsa a pályán. Persze akadnak, akik valahogy túlélnek a kezdeti, nehéz éveket, de ebből a hivatásból ezt követően sem lehet megélni. Muszáj, hogy mellette más feladatokat is vállaljanak. Régebben is így volt, de akkor

még a Rádióban, lemezkiadóknál, tévéknél is lehetett feladatokat vállalni. Mára ezek a lehetőségek megszűntek... Így igyekeznek ösztöndíjakra, projektekre pályázni. De a kortárs zenei biznisz egyre jobban szűkül össze, s ez nem csak a hazai piacra jellemző. Közben pedig úgy vélem Gyöngyösi Levente példája is mutatja, hogy mennyire hasznos lehet egy zenekarnak a saját zeneszerző. Hiszen így nekik komponált, kimondottan 'testreszabott' művek születhetnek és hangozhatnak fel. Remek az angliai minta is, ahol a zenekarok rendszeresen rövid, négy-öt perces darabokat íratnak a fiatal szerzőkkel, akik gyakorlatot szereznek, a társulatok pedig képet kapnak arról, hogy ki mennyire tehetséges. Amerikában is működik az a rendszer, hogy a zenekar felvesz egy zeneszerzőt, aki a művek, a válogatás mellett még akár bevezetőket is mond a koncertek előtt, közönséget vonz be. Itthon azonban jóval kevesebb a lehetőség...

■ *Így is sokan jelentkeznek a zeneszerzés szakra?*

– Igen, idén például öt nagyon tehetséges fiatalot vetünk fel... Arra lenne szükség, hogy a zenekarok vállaljanak rizikót, hiszen a közönséget sem szabad degradálni, hogy csak Beethoven vagy Csajkovszkijt hallgathatnak. Fontos, hogy a publikum találkozzon a mai zenével. Hogy megtapasztalják, tudnak-e ezek a művek a számukra valami újat mondani. Itthon még a kompozíciókat rendelő zenekarok is általában olyan műveket kérnek, amelyek simogatják a közönséget... Bevállalásabb alkotást nem is tudom mikor tűzött mű-

sorra hazai zenekar. S persze, tisztában vagyok azzal, ha több, mint két próbára van szükség egy koncert előtt, akkor már drágább a produkció... Pedig egy kortárs darab előadásával a zenész is többé válik, s látunk rá példát – BFZ, Concerto műsorok – hogy ezekre az előadásokra is akad nyitott, kíváncsi közönség. Egy rövidebb kortárs darab bármely műsorba belefér... Összegezve úgy vélem, szükség volna rá, hogy a zenekarok és a fiatal zeneszerzők között kapcsolatok szülessenek, az együttesek megismerjék a pályakezdőket, és így ők is meg tudják teremteni a maguk közegét. Egy-egy rezidens komponista – amellett, hogy darabokat ír, műsört válogat – figyelheti a próbákat, a szölamokat, s egy ilyen kötelék kedvező lehet mindkét félnek. Azt látom egyébként, hogy az idősebb, ismertebb komponisták azért könnyebben találnak lehetőségeket, a fiataloknak nehéz nagyon elindulniuk. Mi lesz így a következő szimfonikus nemzedékkel? De talán mindebben segít valamelyest a mostani verseny.

■ *Ön min dolgozik éppen?*

– Egy oratóriumot komponálok, de nem megrendelésre, hanem magamnak. Nagyon érdekel az énekhang. Bár akadnak felkéréseim, de gyakran alkotok így, a saját örömeimre. Megesett, hogy egy operám tíz évet pihent a fiókban, mielőtt színre került volna. De tudom, nem könnyű így dolgozni... Szükség van határidőre, párbeszédre az előadókkal, különösen az ifjú alkotóknak.

R. Zs.

„A jó hanggal lesz lelke a hangszernek”

Rác Barnabás szerint az évek múlásával minden sallangmentesebbé válik

Pályája eddigi, majd négy évtizede alatt javított hangszert a Metropolitannek, a londoni Royal Akadémiának, s a világ minden pontjáról érkeznek hozzá az általa készített mesterhangszerekért. Rác Barnabással nyolc esztendővel ezelőtt, 2010-ben beszélgettünk, amikor pályára lépésének harmincadik évfordulóját különleges kiállítással ünnepelhette a Müpában. A mostani interjúban a nagybőgőkészítő mester az azóta eltelt évekről, a Berlinben nyitott üzletéről, az új tervekről is mesélt, s persze arról, hogy nemrég az Operaház vásárolt tőle négy mesterhangszert, amire százhusz éve nem akadt példa.

■ *Miért döntött úgy hat évvel ezelőtt, hogy Berlinben is műhelyt nyit?*

– Azért, mert tovább akartam lépni. Itthon is jól ment a műhely, de már nem volt hová bővülni. Egy kiváló fiatal nagybőgős, Frank Tamás, aki Németországban folytatta a tanulmányait, kapacitált, hogy menjek Berlinbe, ugyanis az egyik legnagyobb hangszerkészítő is távo-

zott a fővárosból, s eltűntek a műhelyek. Hónapokig győzködött, mire úgy döntöttem, belevágok.

■ *Mennyi idő alatt sikerült berendezkednie, ügyfeleket találnia?*

– Reggel hétkor megérkezett a szerszámokat, bútorokat szállító kamion, s 11-kor már fogadtuk az első mu-